

Adam Lepa

Etyka galenosfery

Annales. Etyka w życiu gospodarczym 14/1, 193-204

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

bp Adam Lepa

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

e-mail: duszpast@archidiecezja.lodz.pl

Etyka galenosfery

1. Wstęp

Każdy człowiek żyje w jakimś środowisku – biologicznym, społecznym, wychowawczym, ale też „rzeczywistym” lub „wirtualnym”. Jest „środowisko rodziny”, „środowisko szkoły” czy „środowisko fabryki”. Środowisko ma to do siebie, że z dużą skutecznością oddziałuje na człowieka, który jest jego najważniejszym składnikiem. O rezultacie wpływów środowiska decyduje jego najbardziej specyficzny mechanizm. Oto poszczególne składniki środowiska oddziałują na odpowiednie elementy psychiki człowieka w identyczny sposób i przez dłuższy czas. Mechanizm ten przyrównuje się do kropli, która drąży skałę.

Obok czynników wrodzonych, istotny wpływ na rozwój człowieka wywierają czynniki środowiskowe¹. Dziś wpływ czynników środowiskowych jest potęgowany przez gwałtowne zmiany cywilizacyjne (komunikacja interpersonalna i przestrzenna), jak również dokonują się w następstwie żywiolowego rozwoju mediów. Zakres i trwałość tych zmian sprawiają, że nazywa się je rewolucyjnymi.

W refleksji nad środowiskiem człowieka brane są pod uwagę różne aspekty – społeczny, kulturowy, polityczny, ekonomiczny. Natomiast pomijany jest aspekt etyczny. Nie formuluje się zazwyczaj pytania o odpowiedzialność moralną za fakt, że dane środowisko nie tylko nie przyczynia się do rozwoju jego młodych uczestników, ale wręcz powoduje ich regres. Wyjątek stanowi fakt skażenia naturalnego środowiska człowieka. Piętnuje się wtedy sprawców i nakłada kary w oparciu o odpowiednie paragrafy prawa.

Są środowiska człowieka, które przez swoją wagę i niepowtarzalność powinny być objęte „szczególną ochroną” przez społeczeństwo i odpowiednie władze. Przykładowo należy wymienić takie środowiska, jak: „środowisko słowa”, „środowisko emocji”, „środowisko obrazu”, czy „środowisko dźwięku”. Nie jest więc dziełem przypadku fakt, że na Zachodzie podjęto już badania na temat „ekologii mediów”².

„Strategicznym” wręcz środowiskiem, gdy chodzi o wpływ na rozwój człowieka jest środowisko ciszy. W literaturze przedmiotu nazywane jest galenosferą. Artykuł niniejszy jest próbą zwrócenia uwagi na etyczny aspekt środowiska ciszy. Składa się z dwóch czę-

---

¹ S. Kunowski, *O czynnikach rozwoju człowieka – dyskusyjnie*, „Roczniki Filozoficzne” 1969, t. XVII, z. 4, s. 15–31; Z. Włodarski, *Rozwój i kształtowanie doświadczenia indywidualnego*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1975.

² Zob. np. *Écologie des médias*, (red.) P.Y. Badillo, Éditions Bruylant, Bruxelles 2008.

ści. Pierwsza z nich jest opisem galenosfery z podkreśleniem roli i znaczenia ciszy w życiu człowieka. W drugiej części rozpatruje się środowisko ciszy z punktu widzenia etyki. Nie jest sprawą bagatelną tolerowanie hałasu, czy sytuacja, gdy w miejscach pracy i wypoczynku lekceważy się ciszę. Jednocześnie nikt nie jest rozliczany z faktu, że pracownikom nie zapewniono warunków niezbędnych do zbudowania trwałego środowiska ciszy.

Podjęty problem wymaga szerzej zakrojonych badań na temat ciszy, jej oddziaływania na człowieka i skutków deficytu tej wartości. Autor żywi nadzieję, że refleksja niniejsza stanie się przyczynkiem do dalszych poszukiwań na ten ważny temat.

2. Galenosfera jako środowisko ciszy

W tej części artykułu rozpatruje się dwie kwestie podstawowe: strukturę i funkcjonowanie galenosfery oraz jej znaczenie w życiu jednostki i społeczeństwa.

Struktura galenosfery

1. Istotę i działalność konkretnej grupy społecznej poznaje się najpełniej, gdy rozpatruje się jej strukturę i funkcjonowanie. Te dwa elementy analizowane są razem, zgodnie ze znaną zasadą nierozzerwalności struktury i funkcjonowania, w myśl której takie staje się funkcjonowanie, jaka jest struktura. Zależność tę widać dokładnie na przykładzie środowiska rodziny³.

Terminowi „galenosfera” dały początek dwa słowa z języka greckiego. Słowo γαλήνη znaczy „cisza”, σφαῖρα zaś – „środowisko”. Z etymologii słowa „galenosfera” wynika więc, że oznacza ono „środowisko ciszy”.

Terminu „galenosfera” używa się w znaczeniu ścisłym i szerokim. W znaczeniu ścisłym galenosfera oznacza takie środowisko, w którym cisza jest wartością akceptowaną i chronioną przez osoby współtworzące to środowisko (np. przez członków rodziny). Gdy zaś środowisko jest zorganizowane wspólnym wysiłkiem osób, cisza uzyskuje status prymatu. Oznacza to, że dla poszczególnych osób z danego środowiska jest ona ważniejsza niż pozostałe warstwy środowiska człowieka, tj.: logosfera, ikonosfera, sonosfera czy infosfera (warstwa informacji)⁴.

W znaczeniu szerokim galenosfera oznacza całą warstwę ciszy, z którą spotyka się człowiek w różnych swoich środowiskach (rodzina, szkoła, zakład pracy, itp.). Cisza wtedy nie jest postrzegana jako wartość, którą trzeba chronić i rozwijać. Jest zjawiskiem doświadczanym przygodnie. W tym sensie mówi się o galenosferze „przeciętnego Polaka”, czy „współczesnej młodzieży”.

³ A. Michel, *Fonction et structure de la famille*, „Cahiers Internationaux de Sociologie” 1960, t. XXIX, s. 113–135.

⁴ T. Olearczyk, *Pedagogia ciszy*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, s. 107–127.

Każdy człowiek ma swoją, tzn. sobie właściwą galenosferę⁵, gdyż ludzie są niepowtarzalni i różni ich osobisty stosunek do ciszy, a w szczególności własna indywidualność. Relacja człowieka do ciszy wyraża się w odpowiedniej postawie. Najczęściej mówi się o postawie pozytywnej, gdy cisza jest przez człowieka przeżywana jako wartość i ceniona; o postawie negatywnej, gdy człowiek nie znosi ciszy, a nawet ucieka przed nią i o postawie obojętnej, gdy jednostka nawet jej nie dostrzega i traktuje jak przysłowiowe powietrze.

Spotyka się różne typy galenosfery. Najważniejsze są te, które dotyczą podstawowych środowisk człowieka, tzn.: rodziny, szkoły, miejsca zamieszkania, itp. Ze względu na aktywność osób doświadczających środowiska ciszy wyróżnia się galenosferę zorganizowaną i niezorganizowaną. Z kolei liczba uczestników pozwala wyodrębnić galenosferę jednostki i grupy społecznej. Są galenosfery, których wspólnym mianownikiem stały się obowiązujące normy porządkowe oraz kultura osobista, jak np. galenosfera filharmonii, muzeum czy teatru. Specyficzną grupę stanowią te środowiska ciszy, które odnoszą się do *sacrum*. Jest wtedy cisza obowiązująca podczas sprawowanej liturgii czy zachowywana w klasztorze (*silentium sacrum*)⁶.

2. Podkreślono już, że głównym czynnikiem wpływającym na funkcjonowanie galenosfery jest jej struktura, mająca charakter środowiska, dzięki czemu towarzyszy jej zwiększona skuteczność⁷.

W strukturze logosfery wyróżnia się składniki statyczne i dynamiczne. Pierwsze z nich nie wykazują znamion aktywności, wszakże, gdy pojawią się dogodne warunki mogą się stać czynnikiem dynamizującym środowisko ciszy. Przykładowo wymienia się takie jak: sztuka prowadzenia rozmów, osobisty takt, czy postawa empatii. Nie wykazują one bezpośredniego wpływu na funkcjonowanie galenosfery, ale gdy ktoś z domowników, wiedziony empatią, głębiej rozumie potrzebę ciszy u innych osób, przyczynia się do zaktywizowania danego środowiska.

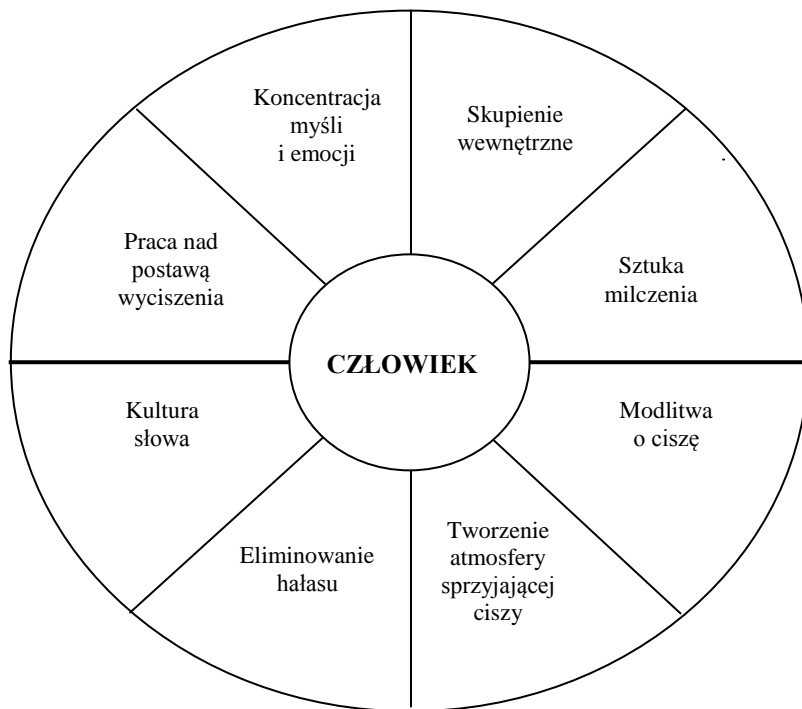
O funkcjonowaniu galenosfery decydują składniki dynamiczne. Przedstawia je poniższy rysunek.

---

⁵ A. Lepa, *Postulat ciszy w wychowaniu do mediów*, w: *Przygotowanie nauczycieli do nauczania odbioru mediów*, Wydawnictwo Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej, Opole 2000, s. 25–40.

⁶ K. Krajewski, *Czy w liturgii jest miejsce na milczenie*, w: *Wolność w prawdzie*, (red.) S. Skobel, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1997, s. 79–84.

⁷ R. Zaniewski, *Les théories des milieux et la pédagogie mésologique*, Éditions Casterman, Tournai 1952, s. 21–35; R. Wroczyński, *O pojmowaniu środowiska i jego konsekwencji dla wychowania*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1960, nr 4, s. 34 n.

Dynamiczne składniki galenosfery

Na rysunku przedstawiono osiem sektorów, które funkcjonują w obrębie galenosfery człowieka. Prezentują one dynamiczne składniki środowiska ciszy. Zajmują identyczną powierzchnię, bowiem rysunek przedstawia schematyczne, a więc jedynie przybliżone wielkości poszczególnych obszarów galenosfery. Ich układ i wielkość u konkretnych ludzi są w rzeczywistości różne, tak jak różne są ich osobowości.

Segmenty znajdujące się nad pogrubioną linią poziomą przedstawiają te składniki, które bezpośrednio są zaangażowane we współtworzeniu środowiska ciszy. Są to: praca nad postawą wyciszenia, koncentracja myśli i emocji, skupienie wewnętrzne i sztuka milczenia. Z samej nazwy poszczególnych składników wynika, że są one dynamiczne, gdyż aktywizują galenosferę. Z kolei segmenty znajdujące się poniżej linii środkowej w dużym stopniu przyczyniają się do utrwalenia środowiska ciszy, szczególnie wtedy, gdy galenosfera stała się środowiskiem zorganizowanym albo, gdy znalazła się w stadium organizowania. Są to: kultura słowa, eliminowanie hałasu, tworzenie atmosfery sprzyjającej ciszy i modlitwa o ciszę, gdy uczestnicy galenosfery są ludźmi wierzącymi.

Podkreślić należy, że najważniejszym składnikiem galenosfery jest człowiek. Natomiast składniki funkcjonujące w ośmiu sektorach środowiska ciszy w stopniu maksymalnym zdolne są do budowania galenosfery zorganizowanej.

Funkcje i znaczenie galenosfery

Znaczenie galenosfery najlepiej wyrażają jej funkcje. Refleksja nad galenosferą i różnymi formami działalności człowieka prowadzi do wniosku, że cisza jest wartością, którą człowiek może wykorzystać do osiągnięcia ważnych celów swojej aktywności. Są to: praca nad sobą, dojrzała duchowość, doskonalenie języka, działalność wychowawcza, dobre relacje z innymi ludźmi i poczucie sensowności życia.

Trwanie w ciszy prowadzi człowieka do stanu wyciszenia, który w znacznym stopniu umożliwia skuteczną pracę nad sobą. Tylko w takich warunkach człowiek może rozpoznać „obraz siebie”, który jest warunkiem *sine qua non* rozwoju jego osobowości⁸. Również postulat dojrzałej duchowości może być realizowany, gdy uwzględnia się stałą refleksję podejmowaną w milczeniu. Widać to choćby na przykładzie praktyki rachunku sumienia oraz modlitwy myślanej, przeżywanej w stanie wewnętrznego wyciszenia⁹. Bez regularnej refleksji podejmowanej w ciszy nad własnym językiem, tzn. nad wymową, logiką mówienia i komunikatywnością, nie ma pełnej możliwości doskonalenia języka. Podkreślają to autorzy piszący, że mowa jest narzędziem myślenia, a element ciszy spełnia istotną funkcję w formułowaniu myśli i w narracji¹⁰. Ponieważ zaś język jest narzędziem myślenia, przeto mówi się, że „słowo karmi się ciszą”. Dziś sugeruje się w związku z tym stosowanie „metody słowo-cisza”, która polega na wzajemnym przenikaniu się w jednostce jej słowa i ciszy¹¹. Jest też intuicyjne przeświadczenie ludzi o korelatywnym powiązaniu słowa i ciszy. Nawiązują do tego niektóre przysłowia polskie, choćby to powszechnie znane: *Kto nie umie milczeć, nie umie mówić*¹².

Respektowanie ciszy jako wartości należy odnieść zarówno do wychowawców, jak i do wychowanków. Gdy lekceważy się ciszę w procesie wychowania, w następstwie pojawiają się błędy wychowawcze, widoczne szczególnie w środowisku rodziny¹³. Istnieje już powszechne przekonanie, że cisza jest niezastąpionym środkiem w wychowaniu, w szczególności zaś w wychowaniu do mediów¹⁴. Należy przypomnieć, że zorganizowane środowisko optymalnie realizuje funkcję środka wychowania¹⁵.

Szczególną rolę może spełnić galenosfera w prowadzeniu twórczego dialogu. Dziś podkreśla się, że daje znać o sobie eskalacja zjawisk negatywnych w obrębie interakcji człowieka, jak nadmiar rozmów wyjątkowo jałowych, np. typu ple-ple, „zły język”, tzw.

⁸ S. Siek, *Rozwój potrzeb psychicznych, mechanizmów obronnych i obrazu siebie*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1984; L. Freeman, *Lettres sur la méditation. Le christianisme face au silence*, Éditions Albin Michel, Paris 2007.

⁹ *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, (red.) S. Gład, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006; por. E. Działa, *W milczeniu i nadziei*, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań 1982.

¹⁰ A. Florin, *Le développement du langage*, Dunod, Paris 1999; F. Cavallier, *Le langage et la pensée*, Paris 2000, s. 56–62; J. Trzebiński, *Narracyjne konstruowanie rzeczywistości*, w: *Narracja jako sposób rozumienia świata*, (red.) J. Trzebiński, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002, s. 17–42.

¹¹ Ph. Breton, D. Le Breton, *Le silence et la parole*, Éditions Arcanes, Toulouse 2008.

¹² A. Lepa, *Media w świecie słowa*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2011, s. 53–59.

¹³ A. Lepa, *Poprawność i błąd w pedagogii rodziny wielkomięskiej*, w: *Studia teologiczne*, (red.) E. Kopec, M. Rusecki, Wydawnictwo KUL, t. 2, Lublin 1979, s. 187–198.

¹⁴ A. Lepa, *Funkcja ciszy w wychowaniu do mediów*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2009, t. 18, s. 177–184.

¹⁵ K. Sośnicki, *Teoria środków wychowania*, PZWS, Warszawa 1973.

biegunka słowna, czy moda na językowe wulgaryzmy¹⁶. Osoby akceptujące hałas i uciekające od ciszy, mają wielkie trudności w budowaniu u siebie kultury słowa. Okazuje się też, że poziom prowadzonego dialogu międzyludzkiego uzależniony jest w dużym stopniu od wyciszenia jego partnerów¹⁷. Wzmocnione wyciszeniem myślenie człowieka staje się komunikujące, a więc takie, które buduje więzi społeczne. Wtedy człowiek wie: jak mówić, i jak komunikować¹⁸. Przy czym, prawidłowa percepcja słów mówionych i drukowanych wymaga elementarnego wyciszenia¹⁹.

Szczególnie praktyczną funkcję spełnia galenosfera w sytuacji, gdy skutecznie sprzyja refleksji nad poczuciem sensu życia. Deficyt tego poczucia jest przeżywany przez współczesnego człowieka coraz dotkliwiej, dlatego szuka on zewsząd pomocy²⁰. Jedną z jej form w tej dziedzinie (obok logoterapii) jest „metoda poszukiwania ducha słów”, które jednostka każdego dnia czyta i słyszy²¹. Jest to intensywne poszukiwanie sensu słów i myśli zawartych zarówno w wypowiedziach mówionych jak i drukowanych. Człowiek, który stosuje tę metodę pogłębia w sobie poczucie sensowności życia. Już sama jej realizacja inspiruje do sięgania po ciszę i pomaga w stymulowaniu postawy wyciszenia.

3. Środowisko ciszy w aspekcie etyki

W drugiej części artykułu rozpatruje się istotę i charakter zorganizowanego środowiska galenosfery, aby następnie ukazać jego funkcjonowanie w aspekcie etyki. Jak podkreślono, środowisko społeczne dysponuje ogromną siłą oddziaływania na człowieka – nie tylko w rodzinie i szkole, ale w każdej instytucji, w której ludzie przebywają razem z racji wspólnej pracy, wypoczynku czy odbywanego leczenia. W refleksji nad istotą galenosfery i jej znaczeniem nie można pominąć aspektu etycznego²².

---

¹⁶ C. Ladjali, *Mauvaise langue*, Éditions du Seuil, Paris 2007; zob. M. Grochowski, *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.

¹⁷ R.L. Howe, *Il miracolo del dialogo*, Roma 1996; F. Mazière, *L'analyse du discours*, Paris 2005; por. C. Kerbrat-Orecchioni, *La conversation*, Éditions du Seuil, Paris 1996.

¹⁸ J. Gérard-Naef, *Savoir parler. Savoir dire. Savoir communiquer*, Delachaux et Niestlé, Paris 1987; B. Miège, *La pensée communicationnelle*, Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble 2005; P.Y. Cusset, *Le lien sociale*, Armand Colin, Paris 2007.

¹⁹ P. Sévérac, *La perception*, Éditions Ellipses, Paris 2004; *La réception*, (red.) C. Méadel, CNRS Éditions, Paris 2009.

²⁰ W. Okła, *Interakcyjne uwarunkowania poczucia sensu życia*, w: *Człowiek – Wartości – Sens*, (red.) K. Popielski, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1996, s. 119–121; P. Marchwicki, *Koncepcja człowieka w logoterapii*, „Seminare”. 2002, t. 18, s. 337–351.

²¹ Zob. np. A. Rey, *L'esprit des mots*, PURH, Rouen 2009.

²² K. Stachewicz, *Kilka uwag o milczeniu w moralności i etyce*, „Studia Bydgoskie” 2007, t. 1, s. 167–178; A. Fabris, *Etica della comunicazione*, Carocci editore, Roma 2008.

Etyka galenosfery zorganizowanej

1. Jak zaznaczono wyżej, środowisko społeczne wykazuje znaczne możliwości skutecznego oddziaływania na człowieka. Są one spotęgowane, gdy konkretne środowisko zorganizowane zostało przez jego członków, np. w rodzinie przez domowników, czy w biurze przez pracowników. Zorganizowane środowisko w sposób szczególnie predysponowane jest do refleksji nad jego aspektem etycznym, gdyż charakteryzują je zasadniczo działania przemyślane, oparte na decyzjach dojrzałych i odpowiedzialnych. Są też rezultatem stałej współpracy członków danego środowiska. Z kolei, ponieważ istnieje wyraźny wpływ mediów na stosunek człowieka do ciszy, należy wziąć pod uwagę również poziom etyki w ich funkcjonowaniu. Wyraża się on przede wszystkim w etyce informacji, którą przekazują dziennikarze²³.

Obraz zorganizowanego środowiska ciszy ukazują najważniejsze jego symptomy. Przedstawiono je w odniesieniu do galenosfery rodziny.

- Budowaniem zorganizowanego środowiska ciszy zainteresowane są wszystkie osoby tworzące rodzinę. Jest to ich wspólne i solidarne zadanie.
- W takim środowisku kształtowane są najważniejsze postawy wobec mediów: postawa krytyczna, postawa ich selektywnego odbioru i postawa twórczej aktywności. W rezultacie tego, rodzina zdolna jest funkcjonować „powyżej mediów”, tzn. wolna jest od takich zjawisk jak dominacja obrazu i marginalizacja słowa, a nadto daje w niej znać o sobie „prymat słowa”, który uczy szacunku wobec ciszy. W zorganizowanej galenosferze rodziny respektuje się zasadę światłych pedagogów – *więcej czytać, mniej oglądać*. W środowisku takim łatwiej jest uchronić się przed uzależnieniem od mediów²⁴. Ten typ uzależnienia przybiera dziś coraz szersze kręgi i rozpatrywany jest na Zachodzie w związku z rozwojem „kultów mediatycznych”²⁵.
- Środkami po które domownicy sięgają, żeby zbudować środowisko zorganizowane, są dynamiczne składniki galenosfery. Przy czym, jedne z nich przygotowują do powstania takiego środowiska, np. poprzez: eliminowanie hałasu, tworzenie atmosfery, która sprzyja ciszy, wypracowanie kultury słowa, czy modlitwę w intencji respektowania ciszy. Natomiast w celu współtworzenia zorganizowanego środowiska ciszy stosuje się pozostałe składniki: koncentrację myśli i emocji, pracę nad skupieniem wewnętrznym i nad postawą wyciszenia oraz doskonalenie sztuki milczenia.
- Symptomem galenosfery zorganizowanej jest również stała praca jej uczestników nad eliminowaniem postaw, które mogły się u nich pojawić w następstwie nieprawnego odbioru mediów, np. postawy konsumizmu medialnego, czy postawy

²³ D. Cornu, *Journalisme et vérité. L'éthique de l'information au défi du changement médiatique*, Éditions Labor et Fides, Genève 2009; Por. T. Zasepa, *Media. Człowiek. Społeczeństwo*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2000.

²⁴ A. Lepa, *Zapobieganie uzależnieniu od mediów*, w: *Wezwani do działania. Zasoby społeczne w profilaktyce zachowań destrukcyjnych*, (red.) I. Niewiadomska, M. Kalinowski, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 127–138.

²⁵ Zob. np. *Les cultes médiatiques. Culture fan et oeuvres*, (red.) Ph. Le Guern, Presses Universitaires de Rennes, Rennes 2002.

makiawelizmu, polegającej na uporczywym dążeniu do manipulowania drugim człowiekiem²⁶.

- Zawsze dość wyrazistym i czytelnym symptomem galenosfery zorganizowanej jest twórczy dialog domowników budowany na kulturze słowa – zarówno między sobą, jak i z osobami z zewnątrz. Towarzyszy mu dbałość o stały kontakt z literaturą piękną i o zapewnienie mu optymalnych warunków, np. poprzez stosowną wymianę myśli, czy wydzielenie w mieszkaniu „strefy ciszy”, gdzie nie gra radio i mówi się szeptem²⁷. Z kolei od pozycji jaką zajmuje cisza w rodzinie zależy w dużym stopniu odpowiedź na pytanie „jak dziecko staje się czytelnikiem?”²⁸.

Gdy w galenosferze rodziny wymienione symptomy są w sposób trwały obecne, należy stwierdzić, że środowisko takie funkcjonuje zgodnie z zasadami etyki.

2. Specyfika środowiska społecznego ma to do siebie, że skutki zachowań nieetycznych mogą ulec zwielokrotnieniu i spotęgowaniu. Czynnikiem który „wzmocnia” tę okoliczność są media. Ich funkcjonowanie często stwarza wrażenie na odbiorcach, jakby nie liczono się tam z zasadami etyki²⁹. W tym punkcie refleksji wymienia się tytułem przykładu te działania w środowisku człowieka, które wykazują charakter zachowań nieetycznych i mogą zagrozić prawidłowemu rozwojowi zorganizowanego środowiska ciszy. Każde z tych zachowań, niedostrzeżone w porę lub zbagatelizowane, nawet w poprawnie funkcjonującym środowisku, z czasem może się okazać wysoce szkodliwe. Oto najczęściej występujące zagrożenia.

- Niedocenywanie we własnym środowisku ciszy jako wartości. Rodzi to negatywne skutki dla funkcjonowania środowiska oraz dla wszechstronnego rozwoju osób, które je tworzą³⁰.
- Ignorowanie prawa człowieka do ciszy, która jest warunkiem jego rozwoju. Prowadzić to może do stanu frustracji.
- Nieodpowiedzialny udział w tworzeniu środowiska ciszy, wyrażający się w braku stałości i niekonsekwencji w myśleniu i działaniu. Połowiczność czy powierzchowność postępowania utrudnia osiągnięcie zamierzonego celu.
- Brak spójności między teorią a praktyką w odniesieniu do ciszy jako wartości. Oznacza to, że praktyka nie odpowiada zasadom, które się głosi w danym środowisku.
- Rodzice nie uwzględniają postulatu wychowania dzieci „do ciszy”, przyzwalając jednocześnie na akceptowanie hałasu w różnej postaci.
- Zaniedbanie przez rodziców kultury słowa oraz atmosfera kłótni. To nie jest tylko zakłócenie ciszy i „niefortunne” zachowanie się. Działania takie wyrządzają dziecku krzywdę (wychowawczą, psychiczną, moralną, itp.).
- Bagatelizowanie obowiązku wychowania dzieci „do mediów”, prowadzące do nieładu w życiu umysłowym, emocjonalnym i w stosunkach międzyludzkich.

²⁶ A. Lepa, *Media a postawy*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 2003, s. 80–98.

²⁷ M. Petit, *Éloge de la lecture*, Éditions Belin, Paris 2002; Ph. Breton, *Éloge de la parole*, Éditions La Découverte, Paris 2003.

²⁸ G. Chauveau, *Comment l'enfant devient lecteur*, Éditions RETZ, Paris 1997; J. Bernardin, *Comment les enfants entrent dans la culture écrite*, Éditions RETZ, Paris 1997.

²⁹ A. Genovesi, *Etica e media*, Monte Università Parma Editore, Parma 2005.

³⁰ G. Basadonna, *Invito al deserto*, Ancora Editrice, Milano 2000; A.M. Cànopi, *Silenzio*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna 2008.

Środkiem, który w przyszłości pozwoli uniknąć działań nieetycznych na polu galenosfery jest systematyczne i konsekwentne wychowanie „do ciszy”. W ten sprawdzony sposób można skutecznie zapobiec zjawiskom, które zagrażają środowisku ciszy.

Postulat wychowania „do ciszy”

1. Wielorakie są motywy uzasadniające podjęcie wychowania „do ciszy”. Postulują je przede wszystkim względy wychowawcze. Dojrzałej osobowości, a w szczególności nieprzeciętnej indywidualności nie osiągnie człowiek ignorując ciszę, czy – tym bardziej – nie doceniając postawy wyciszenia³¹. Znanym jest powszechne przekonanie, że wielkie dzieła powstają w ciszy, a nie w hałasie. Praca człowieka nad własną osobowością należy do najtrudniejszych jego dzieł.

Za regularnym wychowaniem „do ciszy” przemawiają motywy społeczne. Człowiek nie nauczy się sztuki współżycia (czy współpracy) oraz umiejętności prowadzenia twórczego dialogu, jeżeli wykluczy ze swojego życia pracę nad wewnętrznym wyciszeniem. Nie sposób zbudować postawy empatii bez pogłębionej i stałej refleksji nad jej istotą i znaczeniem³². Również względy psychologiczne skłaniają do podjęcia wychowania „do ciszy”. Wszak potrzeba wyciszenia jest jedną z potrzeb psychicznych człowieka i niezaspokojenie jej może prowadzić do frustracji. Postulat ten popierają również specjaliści w dziedzinie zdrowia psychicznego³³. Postawa wyciszenia pomaga człowiekowi w rozwiązywaniu konfliktów, sytuacji kryzysowych oraz skutków ostrej rywalizacji. Regularne przemyślenia w ciszy zapewniają człowiekowi zaufanie do swoich sił i możliwości oraz ułatwiają akceptację siebie i innych ludzi. Traktowanie ciszy jako wartości, a szczególnie wypracowanie postawy wyciszenia, umożliwia człowiekowi ochronę przed agresywną reklamą. Posługuje się ona perswazją, często nie przebijając w środkach. W taki sposób oddziałuje na konsumenta, że ten zachowuje się przedrefleksyjnie i głównie wtedy podejmuje decyzję o zakupie reklamowanego towaru³⁴.

Wobec przedłożonych motywów uzasadniających wychowanie „do ciszy”, należy stwierdzić, że w sytuacji gdy ten postulat jest lekceważony, wynikiem konsekwencji stają się aktem szkody, a zatem ma miejsce działanie nieetyczne ze strony osób odpowiedzialnych za funkcjonowanie środowiska (rodziny, szkoły, biura, itp.). A zatem wychowanie „do ciszy” nie może być działalnością fakultatywną. Jest to wręcz obowiązek moralny. Niedopełnienie go staje się działaniem nieetycznym. Lekceważący stosunek do galenosfery, jako środowiska ciszy, stawia pod znakiem zapytania całą pedagogię w konkretnym środowisku oraz jej dalsze skutki.

³¹ G.W. Allport, *Osobowość i religia*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1988.

³² E. Trzebińska, *Empatia jako forma komunikacji interpersonalnej*, „Przegląd Psychologiczny” 1985, nr 2, s. 417–437; M. H. Davis, *Empatia. O umiejętności współodczuwania*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1999.

³³ *Zdrowie psychiczne*, (red.) K. Dąbrowski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981.

³⁴ *Il linguaggio della pubblicità*, (red.) L. Satta, Mursia Editore, Milano 1991; A. Jachnis, J.F. Terelak, *Psychologia konsumenta i reklamy*, Oficyna Wydawnicza „Branta”, Bydgoszcz 1998.

2. Najpierw powinno się zbudować atmosferę sprzyjającą wychowaniu „do ciszy”. Składają się na to konkretne inicjatywy.

- O ciszy należy mówić w sposób ciekawy i atrakcyjny, gdyż jest ona zjawiskiem interesującym i godnym podziwu. W prezentowaniu ciszy należy podkreślać przede wszystkim korzyści jakie płyną z jej zaakceptowania, np.: umiejętność koncentrowania myśli i uwagi; sztukę posługiwania się słowem, a w sposób szczególny narracją; a ponadto – zwiększoną spostrzegawczość oraz zdolność dokonywania analiz i porównań; umiejętność pokonywania powierzchowności w aktywności życiowej.
- Ciszy nie powinno się rozpatrywać w oderwaniu od sztuki mówienia i czytania, wszak ciszy nie można ograniczać jedynie do niemówienia. Słusznie się upatruje w ciszy „kolebkę słowa”, a dwie wartości rozpatrywane w niniejszej refleksji – ciszę i słowo nazywa się „bliźniętami ludzkiej duszy”³⁵. Dlatego sugeruje się, aby w tworzeniu zorganizowanej galenosfery zapewnić ćwiczenie ciszy poprzez czytanie „na głos”, żeby odczytywaną treść jak najdokładniej zrozumieć, z uwzględnieniem emocjonalnego kontekstu i zawartego przesłania. Człowiek bowiem odczuwa potrzebę, aby „usłyszeć siebie w ciszy” i zaprzyjaźnić się z tą wartością.
- Dużą rolę w procesie wychowania do ciszy w rodzinie ludzi wierzących spełnia modlitwa. Szczególnie wtedy, gdy odmawiana jest w przekonaniu, że „cisza jest językiem Boga”. Wypracowanie postawy wyciszenia oraz wychowanie „do ciszy” to zadania niełatwe. W takich sytuacjach preferowana jest zazwyczaj modlitwa do Ducha Świętego. Przez całe wieki istnieje w chrześcijaństwie przekonanie, że do człowieka Duch Święty mówi w ciszy. W związku z tym należy przypomnieć pokorną prośbę Romana Brandstaettera: „Boże, jak mam dostąpić Twojej ciszy”.

3. W atmosferze sprzyjającej budowaniu galenosfery zorganizowanej można łatwiej podejmować działania z zakresu wychowania „do ciszy”. Oto ważniejsze z nich.

- Rodzice powinni od wczesnego dzieciństwa imponować dziecku swoją postawą wyciszenia. Nawet małe dziecko pojmuje wtedy, że cisza w rodzinnej hierarchii wartości liczy się bardzo wysoko i z tego powodu stała się „wartością chronioną”.
- Należy zwracać uwagę na hierarchię wartości w środowisku rodziny. Pewne zjawiska, jak np. kult luksusu czy banału sprawiają, że takie wartości jak cisza są poza zasięgiem uwagi człowieka, a on sam tkwi w szkodliwym świecie iluzji³⁶.
- Szczególnie cennym środkiem w wychowaniu „do ciszy” jest ćwiczenie się w medytacji, choćby początkowo kilka minut dziennie³⁷. Najpierw dziecko praktykuje to pod kierunkiem ojca czy matki, a później już samodzielnie.
- W wychowaniu „do ciszy” znaczną pomocą może się okazać stosowanie znanej metody „widzieć – oceniać – działać”. Realizowanie jej idzie w parze z ćwiczeniem skupienia wewnętrznego, spostrzegawczości i dociekliwości umysłowej. Mobilizuje więc do trwania w wyciszeniu.

³⁵ R. Mleczko, *Cisza to Słowa szukanie*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 1997; Zob. Ph. Breton, D. Le Breton, *op.cit.*, s. 89–99.

³⁶ B. Duguay, *Consommation et luxe. La voie de l'excès et de l'illusion*, Liber, Montréal 2007; F. Jost, *Le culte du banal*, CNRS Éditions, Paris 2007.

³⁷ A. Schnöller, *La via del silenzio. Meditazione e consapevolezza*, Edizioni Appunti di Viaggio, Roma 2006.

- Wbrew pozorom, koncentracja myśli i emocji oraz wola skupienia wewnętrznego wymagają pogłębionej kultury słowa. Dyscyplina ducha jest zawsze związana ze sztuką milczenia. Chroni też przed iluzją komunikacji interpersonalnej³⁸.
- Regularny dialog rodziców z dziećmi na temat ciszy jako wartości oraz o sposobach organizowania galenosfery z umiejętnym wykorzystaniem mediów jest niezbędnym w skutecznym wychowaniu „do ciszy”³⁹.

4. Zakończenie

W artykule podjęto problem nie rozpatrywany dotychczas w literaturze przedmiotu – aspekt etyczny galenosfery. Refleksja nad tym problemem pozwala stwierdzić, jak znaczącą rolę spełnia cisza w życiu człowieka na wszystkich polach jego aktywności. Głównym zadaniem, jakie wyłania się z analizy tego zjawiska jest pilny postulat budowania zorganizowanego środowiska ciszy. Tylko wtedy galenosfera może być w pełni wykorzystana i przyczynić się do wszechstronnego rozwoju człowieka.

Po dokonaniu prezentacji galenosfery jako środowiska ciszy, z podkreśleniem struktury i funkcji, przybliżono jej znaczenie. Wszak motywacja jest istotna w budowaniu środowiska ciszy. Bliższe spojrzenie na rolę jaką spełnia galenosfera w życiu człowieka pozwala stwierdzić, że refleksja nad tym zagadnieniem powinna się stać priorytetem we współczesnej pedagogii. Tym bardziej, że w zorganizowanej galenosferze człowiek doświadcza optymalnych warunków, aby stać się jednostką w pełni kreatywną i innowacyjną. Dlatego w artykule zwraca uwagę pewien pragmatyzm, gdyż szerzej uwzględnia się sposoby i środki budowania zorganizowanej galenosfery oraz postulat wychowania „do ciszy”.

Należy na koniec postulować podjęcie szerzej zakrojonych badań nad galenosferą we wszystkich jej formach oraz nad rolą ciszy w życiu człowieka – zakładając jednocześnie większe niż dotąd zainteresowanie tym zagadnieniem ze strony nauczycieli, wychowawców, a także psychologów i etyków.

The Ethics of Galenosphere

Summary

Galenosphere is an environment of silence. The paper addresses the issue of the essence and significance of galenosphere. To this end, it presents the structure and functioning of galenosphere, i.e. its two crucial components. Moreover, the structure of galenosphere includes static and dynamic elements. The latter determine the functioning of this type of environment. Eight most important sectors that affect the operation of galenosphere were identified. Some of them (the culture of language, noise elimination, creating an environment promoting silence and a prayer for silence) contribute to the emergence of a structured environment of silence, whereas others (positive attitude towards calming down, concentration of the mind and emotions, inner concentration and

³⁸ M. Poty, *L'illusion de communiquer*, L'Harmattan, Paris 2004; X. Couture, *La dictature de l'émotion*, Éditions Louis Audibert, Paris 2005.

³⁹ A. Lepa, *Obszary „dialogu przez media”*, „Paedagogia Christiana” 2010, nr 1, s. 193–209.

the ability to be silent) constitute components which directly participate in the formation of an environment of silence. A structured environment of silence is the most effective in operation.

The paper points out various advantages offered to the human being by a structured galenosphere. The most significant ones include: successful self-improvement, improvement of spoken and written language skills, effective pedagogic activities, establishing good relationships with other people and getting a deeper insight into the sense of life. The discussion leads to the conclusion that the human being should be provided with optimal working conditions and conditions for development in various areas by the formation of a structured galenosphere (in the family, at school, in the office, etc.).

Key words: *galenosphere, structured environment of silence, ethics of galenosphere, education "for silence"*